

**ГЕНДЕРНО-ПЕРЦЕПТИВНІ ВІДМІННОСТІ ЯК ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ ПЕРШОГО ВРАЖЕННЯ В СИТУАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ**

У статті висвітлено особливості прояву гендерної приналежності чоловіків і жінок як основи формування першого враження в соціальній взаємодії між людьми. Визначено основні чинники її формування: сприйняття зовнішнього вигляду і поведінки об'єкта спостереження, створення уявлень про психологічні особливості і стан об'єкта спостереження, створення уявлень про причини і наслідки, створення стратегії власної поведінки, об'єкт соціальної перцепції. Виокремлено основні чинники формування першого враження в соціальній взаємодії у людей з різною гендерною приналежністю: міра помічання недоліків співрозмовника і здатності не акцентувати на них увагу при знайомстві, а також здатність людини зрозуміти іншого за допомогою невербальної комунікації і готовності прийти на допомогу. Досліджено: гендерну приналежність досліджуваних за допомогою методики С. Бем «Визначення фемінності / маскулінності / андрогінності», рівень комунікативної толерантності за однойменною методикою Бойко В., а також рівень перцептивно-невербальної компетентності людини за методикою Розена Г. «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності».

Констатовано той факт, що гендерна приналежність виступає одним із основних факторів встановлення соціальної взаємодії між людьми. Експериментально доведено та за допомогою проведення кореляційного аналізу статистично підтверджено значущість між визначеними нами механізмами формування першого враження в соціальній взаємодії. Встановлено, що чим вищий рівень розвитку у людини перцептивно-невербальної компетентності індивіда, тим краще людина виявляє

комунікативну толерантності до співрозмовників. Виявлено той факт, що формування та рівень розвитку означених механізмів обумовлюється гендерною приналежністю представників різної статі.

***Ключові слова:** гендерні відмінності; перцептивні відмінності; соціальна взаємодія.*

Постановка проблеми та її актуальність. Пізнання людьми один одного є необхідною умовою при складанні певного образу та при усвідомленні людиною того, як потрібно координувати свою поведінку в системі соціальної взаємодії. Також належність до тієї чи іншої статі моментально відбивається у будь-якій суспільній ситуації і є важливим елементом характеристики кожної людини. Фактор фемінності/ маскулінності виступає як детермінанта формально-змістових параметрів процесів соціального пізнання. Перцептивні механізми, які забезпечують безпосередньо процес сприймання і оцінки іншої людини, мають свою специфіку у осіб різної статі. Динамічність соціальних процесів у теперішньому суспільстві обумовлює тісний зв'язок людей один з одним, тому важливе місце у процесі соціальної взаємодії займає перше враження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерно-перцептивні відмінності людини формування першого враження є предметом дослідження багатьох дослідників (Агєєв В. С. [1], Бодалєв О. О. [2], Данильченко Т. В. [3], Кроник О. О. [4]). Наукове коло інтересів вивчення даної проблематики полягає у описуванні дослідниками психологічних механізмів самого процесу перцепції, особливостей формування першого враження в соціальній взаємодії, визначенні етапів створення першої думки при знайомстві і т.д.. На нашу думку, дослідження особливостей формування першого враження людиною до будь-чого (предмету, об'єкту чи явища) обумовлюється гендерно-перцептивними її відмінностями.

Метою статті є висвітлення специфіки формування першого враження чоловіків та жінок в процесі соціальної взаємодії. Досягнення поставленої мети здійснювалось у декілька етапів, де спочатку необхідно було виділити

перцептивні особливості формування першого враження досліджуваних; метою другого завдання було здійснити дослідження гендерних відмінностей респондентів при формуванні першого враження; третій етап спрямований на розкриття етапів створення позитивного враження чоловіків та жінок в процесі соціальної взаємодії. Для вирішення поставлених завдань було використано ряд психодіагностичних методик: опитувальник С. Бем «Визначення фемінності/маскуліності/андрогінності», опитувальник В. В. Бойко «Опитувальник комунікативної толерантності», методика Г. Я. Розена «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності».

Викладення основного матеріалу дослідження. У міжособистісній комунікації важливу роль відіграє процес сприймання людьми один одного, тобто формування першого враження. Цей аспект соціальної взаємодії відіграє роль своєрідної установки для сприйняття особистості. Адже на основі першого враження здійснюється, або ж не здійснюється наступний зв'язок між учасниками соціальної ситуації тому, що в залежності від сформованої думки людина реагує на вчинки, робить певні дії.

З цього приводу, видатний російський психолог, вивчаючи проблему спілкування та морального розвитку Бодалєв О. О., виділив п'ять чинників, що впливають на формування першого враження про особистість:

- 1) характеристика зовнішнього вигляду людини;
- 2) оформлення зовнішності (зачіска, одяг);
- 3) емоційний стан людини;
- 4) поведінка;
- 5) передбачувані якості та риси особистості.

Означені чинники формування першого враження соціальної взаємодії є загальними як для чоловіків, так і жінок, проте прояв кожного з них детермінується гендерною належністю. Це говорить про те, що чоловіки і жінки характеризуються певними рисами та особливостями, яких вони набувають в процесі міжособистісного спілкування, в свою чергу, домінуючі форми соціальної взаємодії кожного з них регулюються суспільними нормами.

Відповідно до цього можна сказати, що на формування першого враження впливає не лише зовнішній вигляд та манера спілкування людини, а й емоційний стан, поведінка, та стереотип стосовно передбачення наявних у співрозмовника якостей та рис характеру.

Відтак, гендерні ознаки обумовлюють рівень сприйняття людини, оскільки ще з дитинства хлопчикам та дівчаткам прищеплюють загальноприйняті та вироблені суспільством стереотипи стосовно того, якими повинні бути чоловіки, а якими – жінки. Тому і ставлення до них під час контакту різне, адже моделі поведінки у кожного з них різні.

У дослідженні брало участь 40 осіб (20 дівчат та 20 хлопців) віком від 18 до 22 років, які є студентами Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. І. Сікорського» та Національного авіаційного університету міста Києва.

Емпіричне дослідження здійснювалось у три етапи, де перший етап передбачав підбір методичного інструментарію та здійснення діагностики, другий етап полягав у обробці та інтерпретації отриманих результатів, третій етап спрямований на розробку методичних рекомендацій для молоді щодо отриманих показників експерименту.

В результаті проведення діагностики за зазначеними вище методиками нами було отримано наступні результати. Так, стосовно виявлення особливостей гендерної приналежності досліджуваних за методикою С.Бем «Визначення фемінності/маскулінності/андрогінності» було констатовано, що серед досліджуваних чоловіків фемінної приналежності виявлено не було, проте кількість маскулінних (50%) та андрогінних (50%) є однаковою. Стосовно показників жінок, слід зауважити, що більше третини (35%) досліджуваних мають маскулінну приналежність, і чверть (20%) респондентів-жінок – андрогінну, решта досліджуваних (45%) – фемінну. Отримані результати представлено на рисунку 1.

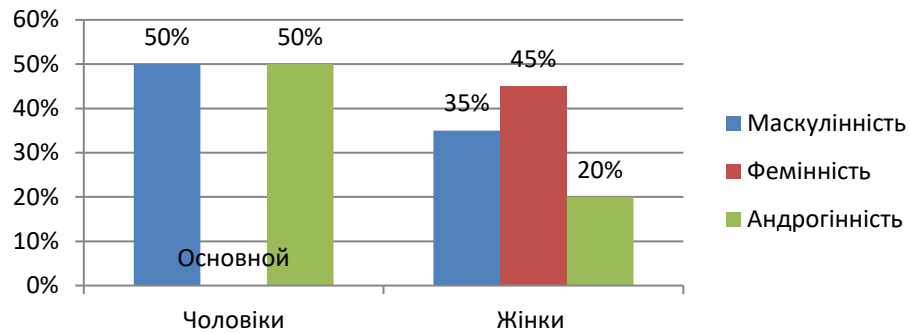

Рис. 1. Результати за методикою С. Бем

Відповідно до показників даної таблиці можна сказати, що нерівномірність розподілу гендерної належності серед жінок та чоловіків обумовлюється рядом соціальних факторів (політичних, економічних, педагогічних і т.д) і це, в свою чергу, буде впливати на формування першого враження соціальної взаємодії для кожного з них. Тобто, маскуліні жінки та чоловіки при взаємодії з іншими схильні виявляти до своїх співрозмовників підвищену вимогливість, непохитність, та критичність. Саме тому, їм до вподоби партнер, який буде постійно в чомусь поступатися, що сприятиме підвищенню їхньої самооцінки. В свою чергу, фемінні жінки та чоловіки схильні проявляти до своїх партнерів м'якість, тому їм завжди хочеться в чомусь допомогти співрозмовнику, навіть, якщо не потрібно. Що ж стосується андрогінів, то жінки та чоловіки даної приналежності можуть проявляти як риси маскуліних так і фемінних у рівній мірі.

Діагностика виявлення рівня міри помічання недоліків співрозмовника і здатності не акцентувати на них увагу при знайомстві, що було здійснено за методикою В. Бойко «Рівень комунікативної толерантності» дала можливість виявити той факт, що респонденти з високим рівнем комунікативної толерантності з більшим розумінням ставляться до недоліків інших, не акцентують увагу на недоліках співрозмовника. Це говорить про те, що вони схильні до неадекватного оцінювання дій та слів інших, не помічаючи головного. На відміну від попередніх, особи з середнім рівнем комунікативної толерантності мають здатність до виявлення недоліків співрозмовника, проте відкрито не вказують на них, або ж роблять це дуже обережно. Це говорить

про те, що вони реально оцінюють ситуацію комунікатора та інформацію, яку сприймають. Особи з низьким рівнем даної якості схильні помічати кожен неточність співрозмовника, оскільки їхнє сприйняття інших обумовлюється власними уявленнями та стандартами. Показники щодо прояву даного явища за гендерною приналежністю респондентів подано на рисунку 2.

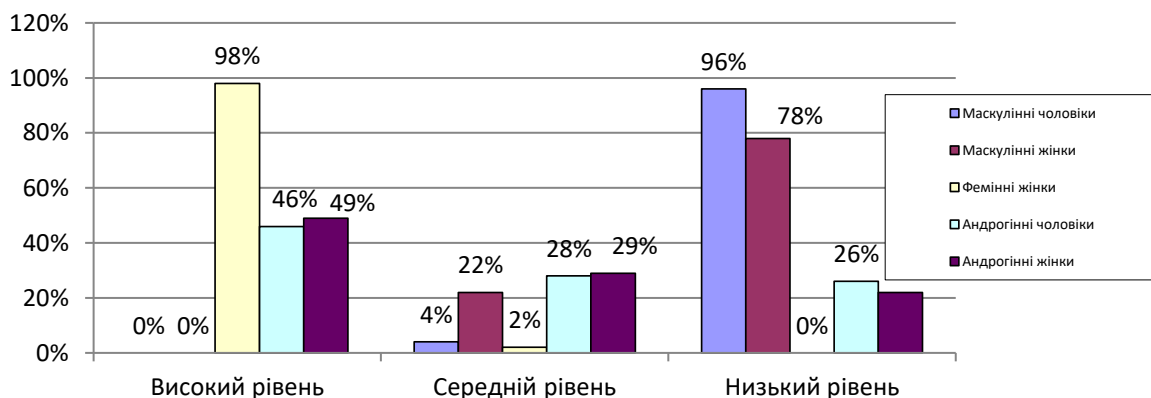

Рис.2. «Рівень комунікативної толерантності» за методикою В.Бойко

Відповідно до цього можна сказати, що високий рівень комунікативної толерантності було виявлено переважно у фемінних жінок (98%) та майже половини андрогінних представників обох статей (46% чоловіків і 49% жінок). В свою чергу, середній рівень прояву даної особливості виявлено у чверті андрогінних (28%) та решти фемінних (2%) жінок, а також у 29% андрогінних чоловіків. Стосовно низького рівня її прояву, то тут знаходяться переважна кількість маскулінних жінок (78%) і чоловіків (96%). Це говорить про те, що процес взаємодії у чоловіків та жінок різний, особливо в комунікативній сфері, який детермінується гендерною належністю кожної статі.

Діагностика рівня сформованості здатності людини зрозуміти іншого за допомогою невербальної комунікації і готовності прийти на допомогу за допомогою методики Г. Я. Розена «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності» було встановлено, що людям з високим рівнем невербальної компетентності притаманний великий інтерес до проблем та потреб інших людей, але вони нехтують власними інтересами. Вони можуть допомогти іншому навіть у шкоду самому собі, сприймають інших при

знайомстві завжди з позитивом, добротою, що інколи не відповідає реальності. Вони погано відрізняють власні уявлення від дійсності.

Представники середнього рівня даного явища є досить чутливими до проблем оточуючих, однак не забувають і про власні інтереси. Вони адекватно сприймають співрозмовника, гарно розуміють партнера по спілкуванню, однак оцінюють його виходячи з реальності, а не з власних уявлень, тобто вони сприймають людину такою як вона є, не ідеалізуючи її. Отримані результати представлено на рисунку 3.

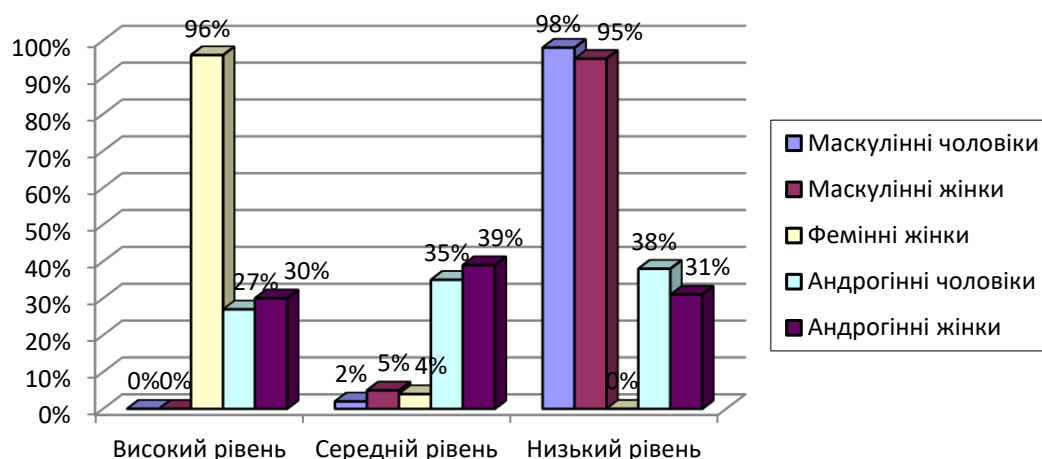

Рис. 3. «Визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності» Г. Я. Розена

Результатами даної таблиці констатують той факт, що високий рівень перцептивно-невербальної компетентності виявляють більшість фемінних жінок (96%) та майже чверть андрогінних представників обох статей (27% чоловіків і 30% жінок). В свою чергу, середній рівень прояву даної особливості виявлено у чверті андрогінних (39%) та решти фемінних (4%) жінок, а також у 35% андрогінних чоловіків. Стосовно низького рівня її прояву, то тут знаходяться переважна кількість маскулінних жінок (95%) і чоловіків (98%). Це говорить про те, що в гендерна приналежність детермінує формування першого враження при соціальному контакті.

У результаті проведення кореляційного аналізу було виявлено статистично значущий зв'язок між рівнем комунікативної толерантності та перцептивно-невербальної компетентності представників різної статевої

належності. Так, було виявлено, що рівень сформованості комунікативної толерантності пов'язаний з перцептивно-невербальною компетентністю ($r_s = 0,682$). Це говорить про те, що у людей, які мають високий рівень комунікативної толерантності є схильність проявляти більш високий рівень перцептивно-невербальною компетентності, і, навпаки, чим нижчий рівень останнього, тим нищий рівень розуміння співрозмовника і продуктивності встановлення взаємодії між ним.

У свою чергу, також було виявлено той факт, що маскулітні чоловіки та жінки проявляють переважно низький рівень прояву комунікативної толерантності та перцептивно-невербальною компетентності, тоді як фемітні жінки мають високий рівень прояву даних особливостей, а андрогітні представники обох статей – середній рівень прояву кожного з них. Це говорить про той факт, що гендерна приналежність обумовлює формування першого враження у соціальному взаємодії та виступає основою його розвитку.

Аналіз результатів дослідження викликає необхідність розробки практичних рекомендацій щодо формування позитивного першого враження для осіб з різногендерною належністю:

1. Зоровий контакт. При соціальному взаємодії потрібно завжди дивитись людині в очі. Це пояснюється тим, що людину, яка може витримати зоровий контакт з незнайомцем вважається впевненою, успішною та надійною.

2. Хода. Для того, щоб справити враження відкритої та впевненої особистості потрібно випрямити спину та підняти підборіддя.

3. Проявляти емоції. Так, як емоції відіграють важливу роль при знайомстві. Люди, які ведуть себе більш експресивно краще запам'ятовуються і більше приваблюють оточуючих.

4. Впевнене мовлення. Надмірно тихе або ж гучне мовлення відштовхує людей. Щоб стати цікавим та приємним співрозмовником потрібно завжди бути собою і не намагатися за допомогою голосу здаватися більш відкритим і цікавим.

5. Сильне рукостискання. Доведено, що чоловіки із сильним рукостисканням вважаються більш відкритими, щирими та доброзичливими, а жінки – привабливими.

6. Правильно підібраний одяг. Одяг має бути охайним і відповідати темі заходу, він повинен бути не зухвалим і не зіпсованим безліччю аксесуарів. Також одяг не має бути надто яскравих кольорів, бо він знижує статус людини.

Висновки: Таким чином, гендерна належність є однією з характеристик людини, яка виступає основою формування та розвитку багатьох функцій психічної діяльності індивіда, що детермінує емоційну, когнітивну та діяльнісну сфери особистості; обумовлює поведінкові реакції чоловіків і жінок; виявляється стартовим пусковим механізмом сприйняття оточуючих та визначає рівень продуктивності та результативності взаємин між людьми.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Агеев В. С. Влияние факторов культуры на восприятие и оценку человека человеком // Вопросы психологии / В. С. Агеев. – 1985. – №3. – С. 135-140.

2. Бодалев О. О. Восприятие и понимание человека человеком / О. О. Бодалев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 199с.

3. Данильченко Г. В. Сприймання чоловіка і жінки при формуванні першого враження / Психологія на перетині тисячоліття: збірник наукових праць учасників П'ятих Костюківських читань / Т. В. Данильченко. – К., 1998. –Том1. – С.373-378.

4. Кроник О. О. Установки и эталоны межличностного оценивания // Социальная психология личности / О. О. Кроник. – М.:Наука, 1979. – 220 с.

REFERENCES

1. Ageev V. S. Vliyanie faktorov kulturyi na vospriyatie i otsenku cheloveka chelovekom // Voprosyi psihologii / V. S. Ageev. – 1985. – #3. – S. 135-140.

2. Bodalev O. O. Vospriyatie i ponimanie cheloveka chelovekom / O. O. Bodalev. – M.: Izd-vo MGU, 1982. – 199s.

3. Danilchenko G.V. Spriymannya cholovIka I zhInki pri formuvanni pershogo vrazhennya / PsihologIya na peretinI tisyacholIttya: zbIrnik naukovih prats uchasnikIv P'yatih KostyukIvskih chitan / T. V. Danilchenko. – K., 1998. –Tom1. – S.373-378.

4. KronIk O. O. Ustanovki i etalonyi mezhlichnostnogo otsenivaniya // Sotsialnaya psihologiya lichnosti / O. O. Kronik. – M.:Nauka, 1979. – 220 s.

I. Kariaka, S. Fartychna, O. Kariaka

GENDER-BASED PERCEPTION DIFFERENCES AS BASIS OF FIRST IMPRESSION CREATION IN SOCIAL INTERACTION

Summary. In the article is highlighted the particularity of manifest of men and women belonging to the gender as basis of first impression creation in social interaction between humans. Were determined main factors of its creation: appearance and behavior perception of the object being observed, development of psychological particularities understanding and situation of the object being observed, development of understanding about causes and consequences, development of own behavior strategy, object of social perception. Were highlighted main factors of first impression creation in social interaction at humans with different belonging to the gender: degree of interlocutor disadvantages noting and ability not to focus on them while making the acquaintance as well as the ability to understand the other through non-verbal communication and readiness to come to the aid. Are studied: belonging to the gender of study participants using the method of S. Bem “Determining of femininity/ masculinity/ androgyny”, level of communication tolerance according to the same name method of Boiko V. and level of human perceptual non-verbal competence according to the method of Rozen G. “Determining of the level of perceptual non-verbal competence”.

Is noted the fact that belonging to the gender is one of main factors of social interaction establishment between individuals. Is experimentally proven and is

statistically confirmed through carrying out of correlation analysis between mechanisms, determined by us, the importance of first impression creation in social interaction. It is determined that the higher development level of perceptual non-verbal competence of the individual, the better the person demonstrates communication tolerance towards the interlocutors. Is identified the fact that formation and development level of mentioned mechanisms is due to belonging to the gender of different genders representatives.

Keywords: gender differences; perception differences; social interaction.